

Martin Kristensen

Martin Kristensen

6. maj 1888 – 25. april 1984

Af *Ole Maaløe*

Martin Kristensen var selskabets ældste medlem, da han døde i april 84, næsten 96 år gammel. Erik Dal gjorde mig opmærksom på, at vi med Martin Kristensens død har tabt den sidste forbindelse til den gruppe medlemmer af Selskabet, der figurerer på Krøyers store billede fra 1898. Sammenhængen kan ses i Oversigt over Selskabets Virksomhed fra 1938. Det fremgår deraf, at der på et møde d. 5. november 1937 blev talt mindeord om botanikeren Otto Georg Petersen, der var død 90 år gammel som ældste medlem. Otto Georg Petersen ses som nr. 2 i bageste række til højre for kandelabrene. Martin Kristensen blev indvalgt i selskabet i 1936, og han var faktisk tilstede d. 5. november 1937, hvor kontinuiteten mellem Krøyers gruppe og nutiden altså netop var brudt.

Martin Kristensens far var mag. scient. i fysik og modtog universitetets guldmedalje i 1885. Han underviste senere på Lærerhøjskolen, og da han døde i 1922, havde han i mange år været skoleinspektør på Frederiksberg. Martin Kristensens egen akademiske karriere begyndte, da han i 1906 blev student fra Metropolitanskolen. I 1913 tog han den lægevidenskabelige embedseksamen. Som almindeligt er, gjorde han som nybagt læge tjeneste på forskellige hospitaler i korte tidsrum, og det berettes, at han viste større tilbøjelighed for videnskab end talent for at omgås patienter. Hvordan det end gik til, fik Martin Kristensen i 1917 en ledig assistentstilling på Statens Seruminstitut, hvor han kom til at arbejde næsten uafbrudt, til han gik af pr.gr.a. alder i 1958. Jeg kommer senere til, hvordan Martin Kristensen udfyldte sit 25 år lange otium; men først må jeg berette om hans 40 år på Seruminstittet.

I 1917 da Martin Kristensen blev assistent på Seruminstittet var han 28 år gammel. Han kom til at arbejde med Oluf Thomsen, der sammen med nogle få assistenter varetog den diagnostiske bakteriologi, indtil han i 1920 blev professor i almindelig patologi. Martin Kristensen blev derefter diagnoseafdelingens naturlige midtpunkt, indtil han selv i 1958 blev 70 år. Det var store krav, der stilledes til ham i disse mange år, først og fremmest fordi laboratoriets fagområde stadig forandrede sig, både kvali-

tativt og kvantitativt. Dertil kom, at resultaterne af de nye diagnostiske metoder, der hele tiden udvikledes, også skulle meddeles i så enkel en form som muligt til diagnoseafdelingens »kunder«, dvs. de praktiserende læger og hospitalerne.

Forudsætningerne for at løse disse opgaver var at vedligeholde et alsidigt kendskab til en omfattende faglitteratur, og samtidig at gøre sig fortrolig med et stort antal praktiske, eksperimentelle metoder til at karakterisere forskellige bakterier. På begge områder var Martin Kristensen et eksempel til efterfølgelse både for ældre og yngre kolleger. Man undgik ikke at bemærke det, når han med en flad trækasse under armen gik fra laboratoriet til biblioteket. Alle vidste, at kassen indeholdt Martin Kristensens personlige kartotek, der bestod af mange hundrede bittesmå kort med noter i tilsvarende miniskrift. Parallelt med litteraturstudierne førte Martin Kristensen minutøse protokoller over sine egne og andres forsøg. Disse meget værdifulde noter var tilgængelige for diagnoseafdelingens læger i form af den såkaldte »sorte bog«, der med årene blev tykkere og tykkere. Det var karakteristisk, at efterhånden som afdelingen også voksede, og visse vanskelige metoder i diagnostikken blev uddelegeret til speciallaboratorier, så kopierede man den sorte bog, så de nye ledere stadig havde deres eget eksemplar ved hånden.

Trods sin enorme viden og autoritet var Martin Kristensens adfærd næsten selvudslettende; han veg således altid et skridt eller to til siden, når han mødte nogen i korridorerne. Alligevel håndhævede han meget faste regler i laboratoriet; f. eks. gik han altid en sen runde, og fik han øje på et vågeblus, der brændte, fik den glemsomme en alvorlig reprimande – ikke i ord, men i form af et papskilt med store bogstaver (et påfaldende modstykke til minikortene i Martin Kristensens kartotekskasse).

Den alvorlige influenza-epidemi i 1918-20 førte Martin Kristensen ind på studier af Pfeiffers bacil og beslægtede organismer. Martin Kristensen udførte et meget stort arbejde, der omfattede usædvanlig mange isolater af de enkelte bakteriestammer, der igen blev undersøgt med de fleste af de dengang til rådighed stående diagnostiske laboratorietests. Resultatet blev en stor og righoldig disputats, der blev forsvaret i december 1922. I de dage bragte »Bibliotek for Læger« såvel et autoreferat af afhandlingen som et fyldigt, sagkyndigt referat at selve forsvaret. Professorerne Bie og Oluf Thomsen var enige med Martin Kristensen i, at Pfeiffers bacil næppe var den primære årsag til influenza, skønt man ofte kunne isolere Pfeiffer-bacillen fra patienter, der var døde af en tilstødende lungebetændelse. Der skulle gå yderligere ca. 20 år, før det blev klart, at influenza

ikke skyldes en bakterie, men er en virussygdom, man nu kan vaccinere imod. Ved forsvarrets afslutning ønskede Oluf Thomsen Martin Kristensen til lykke med hans første store videnskabelige arbejde, og Oluf Thomsen føjede til, at han anså præses for en ganske særegen forskertype, samtidig beskeden og egenartet selvbevidst, der elskede arbejdet for dets egen skyld.

I mange år derefter sås Martin Kristensen ofte selv i den officielle opponents rolle, når en yngre forsker forsvarede sin doktorafhandling. Jeg var selv en af dem, og man var aldrig i tvivl om, at Martin Kristensen havde underkastet arbejdet en meget grundig og også kritisk gennemgang.

Da Martin Kristensen fyldte 70, blev han hædret med et festskrift, der foruden en række originalpublikationer af kolleger indeholdt en komplet fortegnelse over Martin Kristensens egne tidsskriftartikler. Disse sidste tæller 91, hvoraf 30 henvender sig direkte til de praktiserende læger og andre, der kunne ønske at høre om, hvad man arbejdede med i diagnoseafdelingen, og hvilke nye analyser man nu kunne tilbyde at udføre.

Der knytter sig særlig interesse til en serie på 5 artikler, som Martin Kristensen publicerede i *Acta Pathologica et Microbiologica Scandinavica* i 1942-44. I disse arbejder beskæftiger han sig med mutationer, der ændrer bakteriers forgæringsmønstre, et emne der kun indirekte har tilknytning til den diagnostiske bakteriologi. Der var en vis tradition for, at Seruminstittuttets medarbejdere publicerede i *Acta Path. et Microbiol. Scandinavica*, der sandt at sige ikke havde mange læsere ude i verden. Martin Kristensens arbejder var næppe blevet kendt i videre kredse, hvis de ikke tilfældigvis var kommet frem samtidig med nogle sensationelle beretninger om, at bakterier kunne udveksle arvelige egenskaber – som f. eks. evnen til at forgære forskellige sukkerarter. En af de førende forskere på dette område, Joshua Lederberg, læste faglitteraturen ligeså omhyggeligt som Martin Kristensen selv. Lederberg så Martin Kristensens artikler og begyndte at korrespondere med ham, hvad der senere førte til at Fritz og Ida Ørskov, hvis speciale var typebestemmelse af coli bakterier ved hjælp af antisera, blev inviteret til USA for at arbejde hos Lederberg.

Så sent som i 1955 skrev Martin Kristensen i *Medicinsk Forum* en artikel med et for ham usædvanligt indhold: Artiklen hedder »Farveorgier i Bakterieverden«. Den fremkom i forbindelse med et historisk og ikke så lidt humoristisk foredrag på Seruminstittuttet, hvor Martin Kristensen mest beskæftigede sig med den overtro, der har været knyttet sig

til forekomsten af 'blod' (dvs. kolonier af den røde bakterie *Serratia marcescens*) f. eks. på brød.

Ved sin afgang i 1958 forlod Martin Kristensen diagnoseafdelingen i den mest bogstavelige forstand. Han satte ikke mere sine ben i de gamle laboratorier! Ikke desto mindre fortsatte han sine regelmæssige besøg på biblioteket og han kom altid til møderne i Seruminstituttets videnskabelige 'klub', Polymorfien. Jeg tror vi her ser et nyt eksempel på Martin Kristensens meget strenge begreber om, hvad der er 'passende'. Hans Lautrop, der efter mange års samarbejde med Martin Kristensen overtog ledelsen af diagnoseafdelingen, beklagede, at han ikke mere havde nogen naturlig kontakt med sin gamle chef, men var overbevist om, at det ikke var uvilje af nogen art, der holdt Martin Kristensen borte fra afdelingen.

Hvad brugte Martin Kristensen så sit lange otium til? En del af svaret er allerede givet: han fortsatte sine faglitterære studier, som om intet var hændt, og han fulgte med i laboratoriearbejdet gennem foredragene i Polymorfien. Men det var ikke alt. Længe inden Martin Kristensen forlod Seruminstituttet var han blevet dybt engageret i to meget arbejdskrævende opgaver uden for instituttet. Fra 1948 underviste han i bakteriologi og sterilisationsteknik ved Farmaceutisk Højskole, hvor han også fungerede som censor. Til brug for undervisningen der udarbejdede Martin Kristensen en lærebog, der udkom i 1960 og i en ny udgave i 1967. Den nye udgave har et ret omfattende afsnit om molekylær genetik, utvivlsomt et resultat af den interesse korrespondancen med Lederberg havde vakt hos Martin Kristensen. Den anden store opgave han havde påtaget sig var at redigere 'Klinisk Ordbog'. Dette opslagsværk var grundlagt af professor Knud Secher (1921), der var eneredaktør på de første 3 udgaver. Den 4. udgave (1951) havde Martin Kristensen som medredaktør, og efter Sechers død i 1956 fortsatte Martin Kristensen som eneredaktør. Dette store arbejde optog ham meget, og han fortsatte til og med 13. udgave, der udkom i hans dødsår 1984.

Når man bliver over 90 år gammel, har ens helbred som regel været godt. Martin Kristensen var dog nær faldet som offer for arbejdet i laboratoriet. Han påtog sig at studere det lidet kendte og meget smitsomme virus der fremkalder 'papegøjesygen' og blev selv meget alvorligt syg. Det er et af de få alvorlige tilfælde af laboratorieinfektion, jeg kender fra Seruminstituttet.

I 1976 mistede Martin Kristensen sin kone, og kort efter fik han et anfald af bevidstløshed, som han dog kom over uden andet mén end det

gangbesvær, som bl. a. gjorde, at han i sine seneste år ikke deltog så regelmæssigt som før i selskabets møder.

Til sidst vil jeg minde om, at Oluf Thomsen sluttede sin opposition ved Martin Kristensens disputats med en rammende karakteristik af præses, som han anså for 'en ganske særegen forskertype, samtidig beskeden og egenartet selvbevidst'. Hertil svarede Martin Kristensen med en personlig tak, og til den afsluttende, traditionelle tak til universitetet føjede han en følelsesbetonet protest mod 'kulturfolkernes skammelige misbrug af videnskabens og teknikkens vidundere i menneskeslagningens tjeneste'.

Vi vil mindes Martin Kristensen ikke blot som den særegne forsker han var, men også som et meget trofast medlem af Selskabet.